

ВЕКТОР ФОРМУВАННЯ НОВИХ МОВНИХ І КОМУНІКАТИВНИХ НОРМ В УКРАЇНСЬКОМУ ДИСКУРСИВНОМУ ПРОСТОРИ

У статті описані деякі зміни, що відбуваються в українському мовному просторі кінця ХХ — поч. ХХІ ст., що стосуються чинної системи мовних норм та її змін, змісту мовної і комунікативної компетенції, риторичної спроможності сучасної мовної особистості. Наводяться міркування про специфіку мови ЗМІ, «свободу слова» і лінгвістичну експертизу, явище карнавалізації, нейтралізації функціональних стилів мовлення, азирівку, суржик та ін. Ідеться й про часткові зміни в мовній свідомості українців, а також про трансформацію постулатів класичної риторики, їхню модифікацію, розширення метамови комунікативної лінгвістики за рахунок окреслені типів мовлення, як-от: «мовна балаканина» («Lingua blablativa»), «потік інформації», «дерев'яне мовлення» («Lingua de bua»), «порожня риторика» і под. Виокремлені деякі тенденції розвитку української мови на сучасному етапі її розвитку. Наведено рекомендації стосовно покращення риторичної спроможності сучасного українця.

Ключові слова: азирівка, мовна норма, мовна і комунікативна компетенція, риторична спроможність, метамова комунікативної лінгвістики, суржик, український мовний простір.

Космеда Т. А. Вектор формирования новых языковых и коммуникативных норм в украинском дискурсивном пространстве. В статье описаны некоторые изменения, происходящие в украинском языковом пространстве конца ХХ — нач. ХХІ вв. и касающиеся существующей системы языковых норм и их изменений, содержания языковой и коммуникативной компетенции, риторической способности современной языковой личности. Приводятся размышления о специфике языка СМИ, «свободы слова» и лингвистической экспертизе, о явлении карнавализации, нейтрализации функциональных стилей речи, «азировке», суржику и др. Речь идет и о частичных изменениях языкового сознания украинцев, а также о трансформации постулатов классической риторики, их модификации, о расширении метаязыка коммуникативной лингвистики за счет модификации типов речи, как например: «языковая болтовня» («Lingua blablativa»), «поток информации», «деревянная речь» («Lingua de bua»), «пустая риторика» и под. Выделены некоторые тенденции развития украинского языка на современном этапе его развития. Даны рекомендации относительно улучшения риторической способности современного украинца.

Ключевые слова: «азировка», метаязык коммуникативной лингвистики, риторическая способность, суржик, украинское языковое пространство, языковая норма, языковая и коммуникативная компетенция.

Kosmeda T. A. Vector Formation of New Language and Communicative Norms in Ukrainian Discourse Space. The article focuses on the characteristics of some changes that take place in the Ukrainian language space of the end the XXth — the beginning of the XXIst centuries that concern the system of the language norms and its changes, the content of the language and communicative competence, rhetoric ability of a modern language personality. Certain reflections have been represented about the specificity of the mass media language, «freedom of word», a linguistic expertise, the phenomenon of carnivalization, the neutralization of functional styles of speech, azirivka, surzhik and the others. Partial changes in the language consciousness of the Ukrainians have been analyzed as well. The transformation of the postulates of a classical rhetoric, their modification, broadening of the metalanguage of a communicative linguistics by means of certain types of speech such as: “language chattering” (“Lingua blablativa”), “the stream of information”, the so called “wooden speech” (“Lingua de bua”), “blank retoric” etc. has been analyzed. Some tendencies of the development of Ukrainian at its present stage have been singled

out. The recommendations concerning the improvement of a rhetoric ability of a modern Ukrainian have been provided.

Keywords: *azirivka, language norm, language and communicative competence, rhetoric ability, metalanguage of communicative linguistics, surzhyk, Ukrainian language space.*

Кожна мова систематично змінюється, що насамперед, вочевидь, пов'язано з інформаційним розвитком світу, його домінантами, а це, безперечно, впливає й на поступ класичної риторики. Із трансформуванням мовлення видозмінилося й, власне, ораторське мистецтво, тобто постулати про красиве, правильне, нормативне й впливове мовлення, реалізовані в усній і писемній формах, набувають сьогодні значних видозмін, що відбувається передусім завдяки сучасним комунікативним спроможностям, відповідним вербальним і невербальним технологіям.

Це явище прискіпливо досліджують зокрема й сучасні українські мовознавці, серед яких Ф. Бацевич, К. Городенська, А. Загнітко, Л. Мацько, М. Навальна, Т. Осіпова, В. Сліпечка, А. Стишов, Л. Струганець, І. Фаріон та ін. Однак опис постулатів питомо української риторики, українських вишуканих риторичних стереотипів, як і питань, пов'язаних з удосконаленням системи чинних мовленневих норм, питань культури українського мовлення, залишається в полі зору мовознавців і потребує обговорення.

Долучимося до такого обговорення в цій науковій студії. Отже, її мета – репрезентувати авторські міркування щодо необхідності перегляду усталених мовних норм, з'ясування питань, що потребують нового погляду, актуалізація проблеми щодо окреслення комунікативних особливостей українського мовного простору.

Історію нашої держави послідовно віддзеркалює її «мовна біографія», зокрема й стан риторичної спроможності, комунікативної компетенції її носіїв. Однак історія України переживає сьогодні глибокий перелом, відповідно, складні процеси відбиваються й у сучасному українському мовленні (мові), риторичній українців (див.: [1]).

У комунікативному просторі України простежуємо відсутність чистого, правильного, вишуканого українського мовлення, риторичних зразків навіть у комунікації фахівців-мовознавців та в їхніх працях. Учені по-різному реагують на мовні зміни чи їхню потребу, наприклад, І. Фаріон своєрідно «протестує» проти чинних норм українського правопису й відтворює у своєму усному й писемному мовленні деякі старі, ліквідовані на сьогодні норми української мови, насамперед орфоєпії і правопису, що не відповідають задекларованим, але відновлюють стару мовленнєву традицію (напр., закінчення -и в род. в. одн. імен. 3-ої відміни та ін., на кшталт: *чести, доблести, совісти* і под.), що зазнала інтерферентного впливу російської мови. Ці старі норми були замінені на інші внаслідок русифікації. Подібне простежуємо навіть у навчальних посібниках, наприклад, підготовлених О. Микитюк (див.: [6; 7]).

Але виникає питання, чи потрібно поновлювати старі норми, чи нові вже «прижилися» в мовленні і їх не слід порушувати? Свідоме порушення мовних норм – це процес виправданий чи не виправданий? Адже кожне

порушення закону все-таки оцінюється в будь-якому разі як явище негативне. Однак в актуалізованому разі простежуємо, як одне негативне явище накладається на інше. Маємо їхню аплікацію. Таким чином, виникають питання, що потребують виважених рішень. А поки що відповіді на них «зависли» в мовному просторі сучасної України.

Девіації актуалізуються несвідомо (через відсутність відповідних знань) і свідомо, зокрема для створення образності, експресії, оцінки, згущення смислу, що є характерною рисою сучасного мовлення, риторики українців, для лінгвокреативної діяльності яких характерна мовна гра (див.: [4]), порівн.: *найтоманішіша паста; найкавовіша кава; страшенно гарний; жасливо поганий* і под.

Українська мова, її норми потребують «перезавантаження». Російська агресія відбилася навіть в «Українському правописі», що вже починають розуміти й учні середніх класів української школи. Нещодавно учениця 5 класу запитала авторку цієї розвідки, для чого існує правило, у якому наголошується, що після губних (*б, п, в, м, ф*), шиплячих (*ж, ч, ш, щ*), глоткового (*й*), задньоязикових (*з, к, х, г*) та *р* у кінці слів не слід писати *ь*. Школярку зацікавило, як можна в словах *стен, ніч* чи *цар* поставити м'який знак? І, справді, як? Добре, що молоде покоління відчуває рідну мову, її своєрідність. Однак виникає цілком слушне питання, для чого в «Українському правописі», регламентовано правила з урахуванням чинника впливу російської мови, відповідність законам її орфоєпії, адже саме в російській мові маємо *стеть, ночь, царь*. Такі правила потрібні лише для тих мовців, для яких російська мова є рідною, а не для української мовної особистості. Чому подібні правила до цього часу містяться в «Українському правописі» і збивають з пантелику носіїв української мови, насамперед молодих, що мають підвищене відчуття прагматики, вимагають мотивації, пояснення усього, що їх оточує, зокрема й мовних правил, які, на їхню слушну думку, неактуальні. Вони вимагають «перезавантаження» української мови на рівні системи її норм – орфографічних, орфоєпічних, лексико-семантичних, граматичних, стилістичних, комунікативних.

У мовному просторі України простежуємо явище, що кваліфікується як виключно національне: його номіновано «азірівка». Зазначене явище розглянула Т. Монахова, яка зауважила, що, «спостерігаючи за мовленням людини в режимі “он-лайн”, себто наживо, по телевізору чи в Інтернет-трансляції, співрозмовник реагує передовсім на фонетико-інтонаційне і граматико-семантичне оформлення. У випадку з мовленням М. Азарова вся критика припала на порушення орфоєпічних і граматичних норм сучасної української літературної мови внаслідок хибного розуміння законів української фонетики. Суспільною реакцією на це стали постмодерністські стьобові узагальнення особливостей ідіолекту М. Азарова та його висловлювань про українську мову» [8 : 214]. Отже, мовна спільнота України негативно реагує на грубе порушення норм української мови, гумористично обігруючи це явище, хоч у силу відомих причин з телеекранів вже безпосередньо не транслюється мовлення названого політика, але воно зафіксоване в мультиплікаційному фільмі «Казкова Русь», де персонаж демонструє

зразки азівки. Обігруються й суржикові елементи, що простежуються в мовленні публічних людей, а висміюється в гумористичних телепередачах, публіцистичних та художніх постмодерних текстах. Це засвідчує формування позитивної тенденції — зацікавленість носіїв української мови щодо дотримання її чистоти.

Вочевидь, позитивним є те, що сьогодні зріс інтерес до культури українського мовлення. Щоб бути добрим ритором, не досить вже мати лише добрі й ґрунтовні знання, але треба вміти їх коректно, зрозуміло, грамотно, привабливо й цікаво репрезентувати. Такої риторики вимагає молоде покоління мовців.

До речі, іноземний бізнес, потужні іноземні фірми спеціально готують так званих «говорунів» — рекламистів, але їхні промови часто ґрунтуються на іноземних правилах риторики й тому не завжди позитивно сприймаються слухачами іншої лінгвокультури, зокрема й українцями, а іноді викликають іронію і зворотну реакцію: замість того, щоб купувати рекламований товар, пропозицію ігнорують. Отже, це знову засвідчує, що потрібно виробляти й відновлювати національні українські мовленнєві комунікативні стереотипи, риторичну традицію і виробляти нові національні традиції.

Ще одна з проблем сучасної комунікації полягає в тому, що процес мовлення не завжди ілюструє специфіку людського мислення, плину думки, а часто репрезентує просто уміння гарно говорити, «пласти словеса»: таке мовлення позбавлене «густоти» думки, а порушення мовленнєвої нормативності в подібних промовах інколи сприймають як певний шарм. Риторика, однак, часто просто «спустошується», вона, буває, перетворюється на порожню балаканину. Для назви цього явища з'явився навіть спеціальний термін — «Lingua blablativa» («мова балаканини»). Звідки, очевидно, у словесній перепалці на урядовому засіданні, що виникла між А. Аваковим і М. Саакашвілі, з'явилася дратівлива мовна форма — вигук «Бла-бла-бла!». Спантеличений М. Саакашвілі здивовано відповів на цей вигук: «Ще зі мною так ніхто не розмовляв!».

Інформація, як відомо, — це процес обміну знаннями. Для характеристики сучасної риторики з'явився й вираз — «потік інформації», що значить «нуль відсотків отриманого змісту», ставиться під сумнів «дієвість» подібних риторів.

Кожна епоха виокремлює типові риси своєї риторики: мовлення періоду «застою» в часи Л. Брежнєва називали «дерев'яним» чи «лукавим», оскільки власне риторика в ті часи взагалі не було, а була «голосна читка писаних текстів». Епоха так званої «перебудови», глобальної демократизації призвела до прагнення знищити стилістичні норми, активізувати брутальну лексику, жаргон, мат. Сьогодні простежуємо стильову й стилістичну нейтралізацію, так звану карнавалізацію стилів (деякі вчені, напр. Т. Монахова, указують на абсолютну нейтралізацію функціональних стилів мовлення, крах цієї теорії, оскільки з'являються нові дискурсивні практики, крім того, простежується моделювання нових норм, що носять характер прагматичної норми. З'явилася нова мовна мода, відголоски якої маємо ще й сьогодні, коли стилістично знижені мовні елементи і навіть мат, брутальність, непристойність,

словесна образа припускаються в публічному мовленні, риторичні політиків, діячів культури, що призвело навіть до пожвавлення «лінгвістичної експертизи» й судових позовів щодо нанесення словесної образи. Новий тип риторики називають «провокаційним», можливо, він і не новий, однак раніше настільки активно не застосовувався й не мав такої системи технологій. Поняття «свобода слова» чітко не окреслено, не завжди правильно розуміється, ним зловживають; відсутня відповідальність за сказане слово, адже слово — це також дія, за яку мовець повинен нести відповідальність. Слова подразнюють, лествять, ображають, навіюють повагу, приймають вигляд нашої думки, стираючи межі між мовою і реальністю. Слова змінюють дійсність й виражають її без претензій на наступні дії і под.

Сучасну українську риторичку, як видається, можна схарактеризувати як прагнення до лінгвістичного експерименту (див.: [4]), що виявляється в переоцінці чинних норм, пошуку нових норм, нових мовних засобів, прагнення замінити брутальність, дисфемізи на евфемізи, актуалізується процес інтелектуалізації української мови, відновлюється її самобутність, креативність, емоційність, формується нетерпимість до брутальності, актуалізується мовна гра, інтертекстуальність з увагою насамперед до класиків української культури та сучасних українських письменників. На Майдані молоді люди читають вірші Т. Шевченка — поета, якого справедливо номіновано «емоцією нації», та І. Франка — письменника, схарактеризованого як «інтелект нації» (С. Смаль-Стоцький).

Чи сучасні історико-політичні процеси, що відбуваються в Україні, вплинули на покращання української мови, мовлення, риторики? Очевидно, можна на це питання дати позитивну відповідь.

Відомо, що кожна сучасна людина користується мас-медіа, а за законами комунікації кожний мовець удвічі більше слухає, ніж говорить. Медійний вплив постійно зростає. Чи не відбувається словесне перевантаження свідомості, чи не викликає небезпеку цей процес? Реальність показує, що це, справді, небезпечне явище, якщо ним зловживати, за умови «увімкнення» механізмів вербальної маніпуляції. Про це свідчить комунікативний простір Росії, де політична риторика дурманить розум населення, використовуються технології сугестивного впливу, носіям мови навіюються думки, потрібні для реалізації агресивної політики. Актуалізується так звана «мова ненависті», що впливає на свідомість, робить носіїв відповідної лінгвокультури агресивними. Слова формують реальність. Простежуємо репрезентацію суперідеології. Ми в мовному просторі, коли інформація перетворюється на дезінформацію — введення в оману, навіювання зайвої, нерелевантної чи поверхневої і навіть абсолютно неправдивої інформації. Стиль мовця не може не відбитися на такій інформації. Повідомлення нагадують павутину, де всі нитки переплітаються, тому найважливіше — спробувати знайти початок і кінець, щоб переконатися в характері повідомлення.

Український інформаційний простір організований недостатньо добре, що триває від набуття Україною незалежності. У цьому одна з причин тих подій, що відбуваються на Сході України сьогодні. Отже, недостатньо організована риторика, пропаганда може принести державі велику шкоду, що й

простежуємо в українському суспільстві сьогодні. Необхідно кардинально міняти ситуацію. Однак важливі не тільки заходи, але і якість мовлення. Біблійна мудрість «Спочатку було Слово...» во істину актуалізується.

Однак наголосимо, що вміння говорити ще недостатньо для успішної комунікації, потрібно ще й уміння мовчати, слухати, правильно формулювати запитання, інтерпретувати думки, вести здорову полеміку, дискусію. У часи російської агресії, війни, що замінена евфемізмом АТО (однак відомо, як не називай явище, а сутність його від цього не зміниться), українці рекомендують один одному для нейтралізації депресії не дивитися і не слухати новини, де вербальними засобами нагнітається шалений негатив. Згадується рекомендація класика – М. Булгакова, вкладає в уста героя роману «Собаче серце» – професора Преображенського – «не читайте радянських газет перед обідом». До речі, саме ці слова сьогодні часто цитують українці-інтелектуали. Отже, нова проблема риторики – дозувати негативну чи позитивну інформацію.

Дискурсивний вислів українців «Мене це не стосується» чи паремію «Моя хата з краю – нічого не знаю» вважають яскравими мовними репрезентантами національної ментальності, мовної свідомості, яку характеризують як емоційна пасивність, що сьогодні, як видається, втрачає актуальність. Нація починає бути активною насамперед, очевидно, це виявляється в демонстрації емоцій, їхнє активне омовлення, вербалізація. Плідна комунікація «живе» завдяки емоціям, оскільки вона відображає ніяковість, роздратування, а найголовніше – її супроводжують питання. Вона потребує провокації, хоч не кожна думка дійсно продуктивна. Нагадаємо, що новий масштаб підготовки інформаційних даних, який торкається світу наших почуттів і шкали цінностей, був відображений ще в постулатах Аристотеля: «Не чіпай мене» (лат. *Noli me tangere*).

Мова, що відомо, сприймається як жива сутність, яка репрезентує калейдоскоп контрастів. Інколи не вистачає слів, потрібного вербального чи невербального знака, щоб правильно висловити свою думку. Поширена нині іронія часто залишається незрозумілою. Лапки, що традиційно можуть використовуватися для декодування іронії в писемному тексті, як показує аналіз дискурсу сучасної газети, не використовуються системно.

Однак навіть в усному мовленні ритори інколи невербально актуалізують лапки відповідними рухами рук, яскравим прикладом останнього є виступ П. Порошенка на засіданні ради Європи, коли йшлося про вияви російської агресії в Україні. У потрібному місці Президент репрезентував супровід своїх слів невербальним зображенням лапок. Очевидно, простежуємо ще один активний прийом сучасної риторики – актуалізацію невербальних засобів для підсилення ефективності слова. Коли дитина піднімає руку і робить агресивний погрозовий помах – це сигнал агресії. Якщо таких рухів забагато – це також відповідний сигнал для оточення. Тому й на це потрібно зважати.

Простежуємо наявність зв'язку всіх носіїв інформації, актуалізується вплив на всі канали сприйняття інформації, насамперед слуховий, зоровий, кінестетичний. До речі, Т. Монахова вважає, що народницька, модерна і постмодерна стратегії текстотворення репрезентують специфіку оформлення

невербальної комунікації, зокрема народницька стратегія текстотворення співвідноситься з візуальністю, тобто в мовленні народників переважають візуальні сенсорновизначені слова; модерністська стратегія текстотворення відповідає аудіальності, а постмодерністська – корелює передусім з кінестетичною репрезентативною системою (див.: [8 : 274]).

Журналісти, письменники, пересічні мовці виявляють лінгвокреативність: створюють нові слова, ідіоми, що репрезентують «новий світ», поступ думки. Російська агресія, АТО породжують нову оцінну лексику чи оцінні значення, розширюючи чи звужуючи семантику деяких слів – як з негативною, так і позитивною конотацією, залучаючи метафору, евфемізми, напр.: *тітушка*, *рашен*, *сепаратист*, *укр*, *укроп*, *кіборг*, *Майдан*, *євромайдан*, *майданівець*, *поезія Майдану*, *Сеня – куля – в лоб*, *небесна сотня*, *хода миру*, *Мінськ-2*, *Мінськ+*, *Джек Потрошенко* і под. Зауважу, що деякі риторичні порівнюють номінації Мінськ-2 і Мінськ+, наголошуючи, що *Мінськ+* більш позитивна назва, оскільки налаштовує на нове і позитивне сприйняття ситуації, хоч реальність, щоправда, показує інше. Але оформлення номінації – знак + – імовірно, впливає позитивно.

ЗМІ – це сцена, що живе завдяки емоціям, часто їх надмірно й невіправдано провокуючи. Актуалізувалася емоційна реакція на дійсність. Існує думка, що необхідно впроваджувати «вербальну косметику». Адже слова – це віртуальний інструмент, вербальна магія, «агресори» й «голуби миру», що терпеливо сприймають парадокси й відображають їх у карикатурному, іронічному чи саркастичному, агресивному вигляді. Вони вчать аналізувати й одночасно дають шанс на відповідь у широкій гамі потрібних тонів. Слова чи словосполучення, зокрема й метафоричні, як отруєні стріли, буває, йдуть попереду вчинків, а часто є реакцією на них, порівн.: *Путлер*, *Медведпунт*, *кремлівські карлики*, *зелені чоловічки*, *занепокоєна Європа*, *глибоко занепокоєна Європа* і под. (див.: [3]).

Простежуємо розбудову нової комунікативної моделі українського риторичного – вербального й невербального контакту, позитивної інформації чи евфемінізованої негативної, урахування постулатів позитивної комунікації, зокрема й залучення прийомів непрямой комунікації, яскраве самовираження, інтимізовані звертання – усе це й формує складові успіху сучасного риторичного.

Можна констатувати, що у сфері комунікації пройшла прихована революція, що виявляється насамперед так: 1. Змінилося ставлення до інформації: люди почали її інакше сприймати – частіше з недовірою, сумнівом. 2. Таке ставлення сформувалося спонтанно, оскільки простежуємо омовлення «збідненої інформації», її неправдивість. 3. З'явилися нові масштаби трансляції інформації: світ перетворюється на село, де всі про всіх все знають, відстань стирається; інформація, зібрана з усієї планети, світу, доходить до нас дуже швидко, але, буває, у викривленому світлі. Можна констатувати породження нового виду інформації – провокуючої, іронічної, спрощеної і разом з тим екстремально яскравої для слухача чи глядача. Телебачення створює нові інформаційні дискусії, сприйняття яких залежить від індивідуальності людини й обмежує наші можливості щодо судження лише двома протилежними категоріями – добро і зло, «біле» й «чорне».

Мова інколи навіть «заважає» спілкуванню із всесвітом — це в разі наявності «бігучого рядка» на телеекрані, що відволікає, не дає змоги зосередитися.

В українському інформативному просторі надто велика кількість інформації про війну призвела до того, що до новин починають ставитися як до детективу, а жорстока дійсність обговорюється на кожному кроці й не викликає надмірної емоційної реакції, оскільки до неї звикли. Подібний надлишок інформації примушує робити висновки не про дійсність, реальність, довкілля, а про щось відірване від життя, віртуальне як художній фільм, фантастика. Люди починають пасивно сприймати таку інформацію.

Разом з тим, інформацію можуть моделювати так, що вона не потребує від слухача навіть елементарного мислення. Телеведучі й учасники дискусій часто демонструють чудову театральну гру. Незрозуміле мовлення політиків можна трактувати неправильно. Інформація перетворюється на розвагу. З'явилося чимало телепередач, у яких імітуються складні людські ситуації, їх виносять на обговорення, засудження. Це новий вид гри, що скерована на моделювання конфліктів. На широкий загал виноситься бруд. Очевидно, це не репрезентує позитивну тенденцію сучасних ЗМІ, зокрема телебачення.

Разом з новим видом інформаційних вимог з'явилися й нові мовленнєві проблеми. Основною серед них є відсутність зворотного зв'язку, що виявляється насамперед у вживанні незв'язних сполучників чи інших дискурсивних слів, якими оперують коментатори і що заважає належно сприймати інформацію.

Наголосимо, що на рекламу, за свідченням статистів, у світі щороку виділяється понад 350 мільярдів доларів. Медіаринок швидко розвивається. Споживачам важко орієнтуватися у великій кількості інформативних каналів. Медіа формують смак споживачів і, судячи з аналізу українського медіапростору, у цьому не простежуємо позитивних тенденцій. Розважальні чи інформаційні канали дратують українських споживачів інформації, тому вони й надають перевагу іноземним каналам. А це призводить до того, що забуваються національні риторичні традиції, з'являються чужі для української лінгвокультури прийоми й способи вербалізації думки.

Журналісти сьогодні добре володіють мистецтвом постановки питань, однак питання часто виглядають краще, ніж порожні відповіді на них. Телевізор дивляться часто не для отримання інформації, а просто від «нічого робити». Разом з тим, усі сьогодні знають, що інформація — це все і все є інформацією. Життєві ситуації — це також законсервована інформація.

Однак потрібно знову навчитися слухати один одного. Це вміння втрачено, бо телебачення репрезентує односторонність. Його трактують як інформаційне дзеркало. Телевізійні розмови вважають різновидом комунікації: виникає небезпечний ефект телеуправління, а спілкування «заганяється» в глухий кут. Комунікативний простір України існує завдяки обміну індивідуальними думками, наведенню аргументів і повідомлень, отриманих із суперечок. З екранів телебачення все частіше пропагують формування думки, яка лягає «одна на одну», що відбувається без відповідної особистої відповідальності з натяком на деморалізацію наших можливостей. Сама по собі чиста

комунікація без власної думки – це не комунікація. Можливо, саме тому молоде покоління надає перевагу інтернет-інформації, що також має свою небезпеку. Можливо, зазначене відбувається тому, що в цьому разі відсутній негативний образ ведучого – безцеремонні висловлювання, пустослів'я, надмірна жестикуляція й короткі ремарки, що інколи надто дратують.

Отже, простежуємо формування нових постулатів риторики, моделюється новий тип ратора, новий дискурсивний простір, нові риторичні постулати. Українська риторика знаходиться в стані «перезавантаження».

Усе-таки потрібно звернутися й до традиційної практики, насамперед потрібно відновити інститут дикторів, які репрезентуватимуть зразкове мовлення, взірці риторичної майстерності, адже мовлення сучасних журналістів часто дуже далеке від нормативного, а його ж наслідують. Порушення норми не завжди пов'язане з моделюванням нового смислу, моделювання прагматичної норми.

Отже, потрібна система заходів, яка сприяла б налаштуванню на позитивну комунікацію, що властиво для української лінгвокультури. Зразки такої комунікації подає класична українська література, а її теоретичне осмислення репрезентовано в працях класиків української лінгвістики (див., напр.: [2; 5]).

ЛІТЕРАТУРА

1. **Космеда Т. А.** Актуальні процеси мовлення чи «мовний смак» української сучасності / Т. А. Космеда // Мовознавство. – № 2. – 2014. – С. 44–55.
2. **Космеда Т.** Гросмейстер комунікації (секрети енергетики живого франкового слова) / Т. А. Космеда // Франко. Перезавантаження / упоряд.: Б. Тихолоз, А. Беницький. [моногр.] – Дрогобич : Коло, 2013. – 2013. – С. 237–248.
3. **Космеда Т. А.** Метафора сучасної публіцистики (на матеріалі української та російської мов) / Т. А. Космеда // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Серія «Філологічні науки» (мовознавство). / редкол.: проф. О. А. Бабелюк (гол. ред.). – № 3. – 2015. – С. 116–122.
4. **Космеда Т. А.** Мовна гра в парадигмі інтерпретативної лінгвістики. Граматика оцінки. Граматична іграма (теоретичне осмислення дискурсивної практики) : моногр. / Космеда Т. А., Халіман О. В. – Дрогобич : Коло, 2013. – 228 с.
5. **Космеда Т. А.** Наукова розвідка І. Франка «Вишукане красномовство» («Bel parlar gentil») крізь поліпарадигмальну призму сучасної лінгвістики / Т. А. Космеда // Франкознавчі студії. – Т. 5. – Дрогобич : Коло, 2012. – С. 119–125.
6. **Микитюк О.** Культура мовлення: особливості, завдання, цікавинки : навч. посібник. / О. Микитюк. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 236 с.
7. **Микитюк О.** Сучасна українська мова: самобутність, система, норма : навч. посібник. – 2-е вид., доп. / О. Микитюк. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2012. – 440 с.
8. **Монахова Т. В.** Народництво, модернізм і постмодернізм у лінгвістиці : моногр. / Т. В. Монахова. – Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. – 300 с.

Космеда Тетяна Анатоліївна – доктор філологічних наук, професор, Університет імені Адама Міцкевича в Познані (Польща). Польща, 61-874, Познань, Al. Niepodległości, 4.

E-mail:

<https://orcid.org/0000-0003-0127-6570>

Kosmeda Tetyana Anatoliyivna – Doctor of Philology, Professor, Adam Mickiewicz University in Poznan (Poland). Poland, 61-874, Poznań, Al. Niepodległości, 4.